

ATTILA HUN NAGYKIRÁLY EGY KÉSEI, VALENCIAI „LESZÁRMAZOTTJÁNAK” RÉSZVÉTELE BUDA VISSZAFOGLALÁSÁBAN (1686)

Buda 1541. évi török megszállása nagy veszteséget jelentett Magyarországnak, de megrendítette Európát is. A megelőző századokban a magyar királyság – 1390 óta távol tartván a törököt Európa szívéből – kivívta magának a „kereszténység védőbástyája” megtisztelő címet, királyait pedig hol a „Krisztus katonája”, hol „a katolikus hit katonája” –ként emlegették.¹

A város elfoglalása után azt lehetett hinni, hogy a török terjeszkedése nyugat felé nem áll meg. A birodalmi gyűlésen már a következő évben felmerült az elveszett királyi székhely visszahódításának gondolata.² Bár változó lelkesedéssel (az adott politikai érdek súlyától függően), de a császár is napirenden tartotta a kérdést, melyről a magyar főnemesség egy része sem engedte megfélekedni.³ Az elkövetkező évtizedekben voltak próbálkozások Buda visszafoglalására, mégis több mint száz évet kellett várni arra, amíg olyan összefogás jött létre, amelynek segítségével megvalósulhatott a nagyszabású terv.

Az oszmán állam a 16–17. század fordulóján már jelentős belső problémákkal küzdött. Általános volt a technikai elmaradottság, amely mind a gazdaságban, mind a hadászatban érezte hatását. A birodalom megmentését egy nagy tehetségű, de már nem fiatal emberre, Köprülü Mehmed pasára (1656–1661) bízta, aki – kemény politikai vezetésének köszönhetően – rendbe is tette a birodalom szénáját. 1661-ben bekövetkezett halála után fia, a nála semmivel sem tehetségtelebber Fazil Ahmed (1661–1676) örökölte a nagyvezírséget. Másfél évtizedes működésére a belső stabilitás volt jellemző, mely azonban nem jelentette a külső békét is.⁴ Ahmed után a nagyvezíri posztot Kara Musztafa pasa (1676–1683) vette át.⁵

A terv, amely Bécs elfoglalására irányult – és Kara Musztafa magáénak is vallott – már Nagy Szulejmán óta élt, de látszólag erre az időre értek meg azok a feltételek, amelyek mentén végrehajthatóvá is vált. A jelentős számú török sereg azonban 1683-ban a Bécs melletti Kahlenbergnél vereséget szenvedett. A Bécs felmentő szövetségesei, Sobieski János lengyel király és Károly lotharingiai herceg, valamint nem utolsósorban a Rüdiger von Stahremberg generális vezette, végsőkéig kitarító védők egyértelművé tették, hogy az oszmán terjeszkedés

1 FODOR 2001. 179.

2 1542-ben Speyerben a birodalmi gyűlés 48 ezer katonát szavaz meg Buda visszavételére. Még az évben a birodalmi hadak – Joachim, brandenburgi választófejedelem parancsnoksága alatt – sikertelenül ostromolják meg Pestet.

3 1655-ben Lipótot a pozsonyi országgyűlés azzal a feltétellel választotta meg, hogy visszafoglalja Magyarországot.

4 1663-ban ismét fellángoltak a harcok a Habsburg birodalommal szemben. Bécs ugyanis beleavatkozott Erdély ügyeibe. A török hadjárat eredményeképpen Érsekújvár török kézre került, de a Bécs ellen irányuló támadás eredménytelenül zárult. A szentgotthárdi csatában a törökre mért vereség erejét 1664-ben, a vaskéri békében Bécs nem használta ki.

5 MATUZ 1990. 143-148.

itt véget ért és Európában a török defenzívába kényszeríthető. Ez a török elleni győzelem bizonyította, hogy erőkoncentráció esetén a török visszaszorítása immár nem lehetetlen.

XI. Ince pápa (1676 –1689) minden diplomáciai és pénzügyi erejével azon volt, hogy ezt a szövetséget tető alá hozza. A „Szent Liga” megalakulása,⁶ – melynek alapjául a korábban megkötött osztrák– lengyel szövetség szolgált és oklevele szerint „az összes keresztény fejedelmek a szövetségbe lépésre fölhivatnak”⁷ – lehetőséget teremtett arra, hogy a magyar királyi székhely annyi évtized után ismét keresztény kézre kerüljön.

A harcra nem csak pénzt áldozott a pápa számolatlanul. Bullájában, melyet a Bécs felmentése utáni sikertelen 1684-es budai ostrom után bocsátott ki, keresztes hadjáratot hirdetett és teljes bűnbocsánatot ígért azoknak, akik részt vesznek Buda felszabadításában. Igyekezett összebékíteni I. Lipótot és XIV. Lajost a nemzetközi összefogás érdekében. Az 1685-ben indított hadjárat pedig – melynek során bevették Érsekújvárt, Eperjest és Szolnokot is – biztosította a Duna völgyét, a császári seregek fő felvonulási és utánpótlási vonalát.

Az európai segítség oroszlánrésze a német-római birodalmi területekről érkezett, de még a Portával jó viszonyban lévő Franciaország is jónak látta, hogy katonákat küldjön Buda alá. A hírre, hogy az 1683 óta sikert sikerre halmozó császáriak újra Buda visszavívásáért szállnak harcba, Európa sok országából megindult az önkéntesek áradata. Parasztok, kézművesek, városi polgárok és arisztokrata családok fiai egyaránt jöttek. Voltak közöttük olyanok, akiket tanulni küldtek ide,⁸ voltak, akiket a törökkel kapcsolatos személyes tapasztalatok, másokat a pápai bulla, a keresztény szolidaritás, a személyes ambíció, vagy a nemzeti tradíció hozott a táborba.⁹ A számukat nehéz lenne meghatározni, mivel hivatalos jegyzék nem készült róluk. A szegényebb sorsúak előbb-utóbb felvetették magukat valamelyik serezedbe.

Francesco Grimani – Velence bécsi nagykövetének unokaöccse, aki szintén a táborban tartózkodott – lelkesen írta 1686 júliusában, hogy „el lehet mondani, nincs se szeri se számuk és van közöttük a világ minden részéből való, s vannak magas, előkelő rangúak.”¹⁰ Általában 6-7000-re szokták tenni az önkéntesek számát, amivel Károlyi Árpád messzemenően nem értett egyet,¹¹ de más kutatók, ha egy kissé eltúloztanak is tartják, nagyjából elfogadják a becsléseket.¹²

Az önkéntesek soraiban Anglia, Skócia, Itália, Németalföld és Svédország ifjúságát egyaránt megtalálhatjuk, de legnagyobb számban Spanyolországból, az aragón királyság és Kasztília területéről, barcelonai polgárok, hidalgok és grandok érkeztek. A spanyol királyság reguláris csapatokkal nem vett részt a visszafoglalás küzdelmeiben, de pénzüsszegekkel és az önkénteseknek kiadott engedélyekkel igyekezett azt támogatni.¹³ A levéltári forrásokból és a győzelem, illetve hadi vállalkozások híradásaiból, dicsőítő verseket tartalmazó kiadványokból, amelyek számolatlanul jelentek meg szerte a spanyol korona területén,¹⁴ néhány önkéntes nevét is

6 1684. március 5-én egymással I. Lipót, mint Magyarország királya és az örökös tartományok ura Sobieski János lengyel király és Velence. A szövetség fő védnöke maga a pápa. XI. Ince.

7 FRAKNÓI 1886. 67., 81-85.

8 Például Jacob Richards, angol hadmérnök, vagy Francesco Grimani, Cornaro bécsi követ unokaöccse.

9 Nagyon valószínű, hogy a kasztíliai és katalóniai önkéntesek jelentkezését mind a négy ok motiválta.

10 SZAKÁLY 1986. XII.

11 Károlyi szerint „Ötödrésze sem igaz e számnak!” KÁROLYI 1886. 182. p. 2. jegyz.

12 SZAKÁLY 1986. XII-XIII.

13 Id. a simancasi levéltárismertetőt, Buda expugnata 2. köt. p. 927-944. Pl. Herreros lovaskapitány kérelme (1686. jan. 23.), Valero márki ajánlása (1686. márc. 22.), Villena márki úti engedélye (1686. ápr. 23.)

14 1683-tól a madridi nyomtatványok domináltak, majd 1685 után a fővároson kívül jórészt Sevillában,

ismerjük. Az 1683 utáni fokozódó figyelmet mutatja, hogy a Barcelonában megjelenő kiadványok 28 százaléka már a török elleni felszabadító háborúról szól, egy évvel később számuk már a duplájára emelkedett, Buda visszavívásának évében pedig 60 százaléknál is magasabb volt ez az arány.¹⁵

A különféle ostromnaplókban, visszaemlékezésekben, versekben leginkább nemesek neve fordult elő, a polgárokat nem ismerjük név szerint. Leggyakrabban azokat említették meg, akik elestek – mint például Béjar¹⁶ hercege, Piccolomini herceg (a család aragóniai ágából) – vagy akik megsebesültek az ostromok során. Ilyenek például Don Felix de Astorga, az önkéntesek kapitánya, Castel Moncajo márki, Don Rodrigo de Henares, lovassági kapitány, Valero márki, Don Caspar de Zuñiga és még pár név, alig egy tucat a százak közül.¹⁷ Nagyon kevés helyen szerepelt az önkéntesek soraiban harcoló valenciai főnemes, Llaneras márki, aki olyannyira kiűntette magát a harcok során, hogy maga Lipót császár írt levelet az érdekében, amelyben a spanyol király kegyeibe ajánlotta a hazatérő ifjút. Erről a kevésbé ismert önkéntesről sikerült az elmúlt évek kutatásai során megtudni néhány figyelemre méltó adatot.

A Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma őriz egy kézzel írott díszkötetet, amely egy Buda visszavívásával kapcsolatos, Valencia városában rendezett költőverseny pályaműveit tartalmazza. A valenciai urak nemcsak hős honfitársaiknak, hanem maguknak is emléket állítottak ezzel a társadalmi eseménnyel, hiszen aktuálpolitikai tájékozottságukról tettek tanúbizonyságot, bizonyították egymás előtt irodalmi ismereteiket, a tudományokban és a költészetben való jártasságukat, egyszóval kiválóságukat, amely alkalmassá tette őket a város igazgatásában való vezető szerep betöltésére. A kötetet nem kisebb személynek mint „Ókatolikus Fennségének”, az anyakirálynénak, Mariana de Austriának ajánlották.¹⁸ Ebben a kötetben egy szonettel emlékeztek meg a márkiról, de felbukkant a neve egy barcelonai kiadású versben is.¹⁹ Neki ekkoriban számos rokona élt Valencia városában, ezek egyike – Vicente Carroz – mint szerző szerepel a

Barcelonában, Valenciában és Nápolyban jelentek meg nagy számban kiadványok. Ismert néhány kiadó neve is, mint pl. Rafael Figueró (Barcelona), Sebastian Armendariz (Madrid). A magyarországi könyvtárakban megtalálható kiadványokról lásd: Apponyi, Alexander: Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Bd. 2. és Bd. 4. München, 1928.; Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma. 1683-1718. Szerk. Kelényi B. Ottó. Bp. 1935.; Hubay Ilona: Magyar és magyar vonatkozású röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban. 1480—1718. Bp. 1948.; Hanny Erzsébet: Buda 1686. évi visszavívásának egykorú irodalma a Budapesti Történeti Múzeum könyvtárban. Monumenta Historica Budapestinensia 9. Bp. 1999.

15 RIBALTA, Pere Molas: Le guerre de Hongrie et la prise de Buda vues de la Catalogne. Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae 34. (1988) I. sz. p. 28-29.

16 Régies írásmóddal Vexar vagy Véjar hercege: Juan Manuel López de Zuñiga

17 FALLENBACH 1977. 1193.

18 A kötet (ltsz.: 5027. BTM) teljes leírását lásd: Hanny Erzsébet: „Academia Poetica...” In: Írott és tárgyi emlékek kutatója. Emlékkönyv Bánkuti Imre 75. születésnapjára. Bp., 2002. p. 125-127. A kötetet először Karl K. Lajos, kolozsvári, francia szakos egyetemi tanár ismertette: Budavár visszafoglalása a valenciai költők akadémiáján. Katolikus Szemle 1937. dec. 726-732., valamint Budavár visszafoglalásának visszhangja a spanyol félszigeten. Városi Szemle 1938. 3. sz. Nem tudjuk, hogyan került ez a kötet Magyarországra, sem azt, miként jutott Toldy László, budapesti főlevéltáros birtokába. Az eladás körülményeit rögzítő iratok erre nem adnak magyarázatot. Ami bizonyos, hogy Kuzsinszky Bálint, az Aquincumi Múzeum igazgatója a Főváros engedélyével, 1911-ben 4000 koronáért vásárolta meg tőle. (Budapest Szkf. Tanácsa 1911:766552 eln. sz. BTM Adattára 133/1911)

19 A Nuevo Romance című vers – melyben megemlíti nevét – amellet, hogy elismeri Lotharingiai Károly és Lipót császár szerepét, kijelenteni, hogy a győzelem a katolikus Spanyolország „dühös oroszlánként” küzdő lovagjainak és a „Spanyol Léleknek” köszönhető. Nuevo Romance del Sitio, y Toma di Bvda, por el Exercito Imperial año 1686. Barcelona, 1686. Rafael Figueró. (OSZK App. H. 2269.)

kötetben.²⁰

Llaneras második márkija és Olocau grófjának személyét korábban Karl K. Lajos megpróbálta azonosítani, de nem tudott pontos adatokkal szolgálni. Tudni vélte, hogy ő lenne az, akit Leganés márkij néven a bécsi spanyol követ egy Milánóba küldött levelében megemlíti,²¹ de feltételezése nem állta meg a helyét, hiszen a fent említett márkij az 1640-es évek körül élt és hadakozott, amikor Llaneras márkij – teljes nevén Don José de Vilaragut Lima y Abreu – még meg sem született.

Családja azok közé tartozott, akiket „rico hombre”-ként tartottak számon, azaz a legrégebbi és legnemesebb származású családok egyike volt. Ezek a nemzetségek egészen a gótokig igyekeztek visszavezetni családfájukat. A Vilaragut család története azonban Valenciában is alig ismert, annak ellenére, hogy a reconquista óta meghatározók voltak mind a tartomány, mind a város történetében.²²

Egy szintén valenciai származású jogász és tudós, Onofre Esquerdo mint igazi lokálpatrióta a saját városa történetét, nemességét, városának védőszentjét választotta kutatásai céljául.²³ Korábban szokatlan alaposággal gyűjtötte a forrásanyagot a kortársaktól, Barcelona és Valencia városi levéltáraiban, és felhasználta korábbi szerzők műveit is. A rengeteg ellentmondást és időrendi hibát tartalmazó családtörténetet – melyben minden kritika nélkül idéz korábbi krónikákból és annalesekből – szintén ő foglalta össze először.

A Vilaragutok (egyes oklevelekben Vilagutok) – a korra jellemző, legendás genealógiájuk szerint – királyi vérből valók. Ősükként Theodont, a hunok és avarok királyát, Attila hun nagykirály és a római császárlány, Honoria fiát tisztelték.²⁴ Egy másik Theodon,²⁵ talán leszármazottja az előbbinek, aki a Duna vonalát védte volna, Bratildis nevű feleségével és családjával együtt egy vereség után elhagyta Pannóniát, feladta királyi címét és Frankföldre menekült. Miután hűséget esküdött Nagy Károly császárnak, aki teljes vagyoni és személyi biztonságot ígért számára, 795-ben felvette a kereszténységet.

A mórok elleni háborúban Nagy Károly oldalán kitüntették magukat a nemzetség tagjai, és a frissen megszerzett és megszervezett Marca Hispana területén telepedtek le. Valencia történetének egyik krónikása írja, hogy a rendelkezésére álló, nagyon régi kéziratok alapján a Vilaragutok az Ossonai báróságot örökölték és több ágra szakadtak.²⁶ Ezen családoknak, akik férfiágon Theodor–Theodon törvényes leszármazottainak tartották magukat vörös alapon ezüsttel nyolcszor vágott címerük volt,²⁷ és az a vélemény is tartotta magát, hogy a Vilaragut család és az

20 A Carroz és a Vilaragut családban szokás volt egymás között házasodni. Vicente szépapjának az édesanyja Vilaragut lány, nagynénje pedig Juan de Vilaragut felesége volt.

21 KARL 1938. 446.

22 L. GÓMEZ 2003. 303-313.

23 ORTIZ, José Martínez: Presentación, Prólogo. In Esquerdo i. m. 1. kötet. 9-21.

24 Honoria levélben valóban felkínálta gyűrűjét Attilának, de soha nem is találkoztak, nemhogy utódaik lettek volna.

25 Ennek a személynek nincs köze a bajorok történetéből ismert Theodonokhoz, legközelebb talán Theodor avar kagánhoz áll, aki valóban járt Nagy Károlynál, és valós történelmi személy.

26 ESCOLANO, Gaspar Joan (1560-1619): Decada primera de la historia de la insigne y coronada ciudad y Reyno de Valencia. - En Valencia : por Pedro Patricio Mey, 1610. lib. 8. cap. 17.

27 Az Árpádok sávozott címerére rendkívül hasonló Vilaragut családi címer eredete minden bizonnyal kideríthetetlen. Az Árpád-házzal való rokonítás, még ha korabeli családi hagyományon alapul is, bizonyíthatatlan, de nem lehetetlen, hogy valóban volt kapcsolat a familiák között. Erre van példa, bár jóval későbbi, lásd: Vajay Szabolcs: Dominae reginae militis című cikkét. In Mályusz Elemér emlékkönyv. Bp., 1984. p. 395-414.

Árpád–ház közös töről fakad.²⁸

A család hagyománya szerint Teodor, ezen a néven az első, Bratildis királynő és Theodon hun–avar király gyermeke volt, és mint ilyen Attila hun nagykirály és Nagy Theodosius egyenes ági leszármazottja. Több mint húsz éves volt, amikor megkeresztelkedett. Apja a hispán határőrvidéken kapott birtokokat, melyeket később – Jámbor Lajos (814–840) idején – ő is védett. A mórokkal vívott csatában veszítette életét.

Törvényes utóda, legidősebb fia Raimund, aki örökölte bárói címét és névleg a birtokokat is, amelyek akkor éppen arab kézen voltak. Harcolt Jámbor Lajos mellett, szolgálta I. Lothart és ott volt Ostiában 849-ben, a IV. Leó pápa (847–855) megsegítésére a szaracénok ellen indított hadjáratban.

Jofred, Raimond fia, Subirats és San Martín de Foy harmadik bárója, az első igazi de Vilaragut Vastag Károlyal (876–887) együtt harcolt a normannok ellen. Nyolcvanhét éves korában hunyt el. Fia és örököse, Carlos Ramón 985-ben Katalóniába távozott. Egyike volt azoknak, akik a mórok ellen küzdöttek a barcelonai fosztogatás idején. II. Borrell (927–992), Barcelona őrgrófja visszaadta neki azokat a birtokokat (Subirats és San Martín), amelyeket az arabok még Jámbor Lajos idején foglaltak el, és amelyeknek Teodor óta eddig csak a pusztá bárói címét örökölték. Az őrgróftól még egy helységet és egy várat is kapott, Castellón falu (Ampurias) környékén. Erről azonban nem az adománylevélből, hanem a végrendeletből tud a család történetének írója, mely szerinte 1036-ban, Ramón halálának évében kelt Geronában. Ebben hangsúlyozta a magyar királyi, illetve hercegi házzal való rokonságát.²⁹ Továbbá meghagyta feleségének, Blanchina Desvalónak, hogy az őrgróftól jutalmul kapott Vilaragutban és környékén építtesse újjá a házakat és a templomot.

Unokája, Guillermo [Ramón] az aragón királyok – II. Péter (1196–1213), majd I. (Hódító) Jakab (1213–1276) – szolgálatában állt. Ott volt Valencia meghódításánál és haláláig még számos birtokkal gyarapította a családi vagyont. Róla meséli el Esquerdo, hogy amikor Mallorca és Menorca meghódításában részt vett, súlyos leprát kapott. Raymund atya,³⁰ Jakab király gyóntatója álmában megjelent neki és meggyógyította. Ekkor vette fel a Raymund nevet, mely spanyolul Ramón. Gyógyulásától kezdve – megkülönböztetésül – „Ramón el Leprosónak” nevezték.³¹ Felesége, Blanca [Juana] de Sans. Utódaik több generáción keresztül szolgálták az aragón királyokat, leginkább mint katonák.

„Leproso” dédunokái közül Berenguer – e néven a második – mint elsőszülött, örökölte a Subirats vikomtja címet és a Subirats–ház alapítójaként tartották számon. Elkíserte II. Jakabot (1291–1327) Rómába, részt vett majd minden Kasztília ellenes megmozdulásában, és Szicíliában is igyekezett az aragón királyi ház hatalmának megszilárdításában közreműködni. 1329-ben, a

28 Onofre Esquerdo több helyen is idézi könyvében a különböző szerzőket, illetve hivatkozik Martínez de Villar királyi tanácsosra is, hogy ezt az állítást bizonyítsa. A család történetét a 2. kötetben a 167-290. oldalon írja meg. Esquerdo 2001. 167-174.

29 ESQUERDO 2001. 179. A szerzőről már elmondtuk, hogy kritika nélkül kezeli az általa összegyűjtött adatokat. Ritka, hogy egy ilyen korai oklevélben valóban említsék az Árpád–házzal való rokonságot, minden bizonnyal egy jóval későbbi oklevélben való hivatkozást láthatott a szerző, de művében sajnos nem közli egyik forrásának eredetét sem. A pontos dátum, hely és a notarius („Jirona en los idus de febrero de la Era de César mil setenta y cuatro, ante Francisco Pallarols notario) említése viszont arra mutathat, hogy valaha létezett egy ilyen dokumentum.

30 Raymundo de Peñafort OP. (1175-1275), egyik alapítója a mór rabságban lévő keresztény foglyok kiváltására a 13. század elején létre hozott, katalóniai Kegyes Miasszonyunk rendjének. 1601-ben VIII. Kelemen pápa avatta szenté. (Lexikon für Theologie und Kirche / M. Buchberger. - Freiburg : Herder Verlag, 1963. Bd. 8. col. 977.

31 ESQUERDO 2001. 185-187.

második szárd lázadás idején már IV. Alfonz (1327–1335) küldte el Szardíniára rendet tenni. Testvére, Bernardo az Albaida bárói titulását örökölte, és mint az Albaida–ház alapítója vonult be a Vilaragut–család történetébe. Az ő fia volt az a Juan de Vilaragut Romani, aki a későbbi Vicente Carroz³² szépapjának nagynénjét vette feleségül.³³

Bernardo de Vilaragut és Gerarda Sarría y Brancafort negyedik gyermeke Ramón, aki IV. Péter (1336–1387)³⁴ szolgálatában Szicíliában harcolt, megszerezte a Tripi bárója címet, s egyike lett a leggazdagabb és legbefolyásosabb nemeseknek. Feleségül vette Bernabón Visconti, a birodalom itáliai helytartójának legfiatalabb lányát, Dianát. A Visconti házaspárnak 11 leánygyermeke született. Mindegyiküket kizárólag uralkodói házak leszármazottaihoz adták férjhez, így Ramón sógorai között megtalálható volt például egy Gonzaga és egy Anjou herceg, és Lucia nevű nénjének harmadik férje – a családi hagyomány szerint – angliai Henrik király egyik fia volt.³⁵

Ramón két fiút hagyott hátra. A házasságon kívül született Luís a Tripi báróságot örökölte, Antonio de Vilaragut i Visconti mint törvényes örökös megkapta apja címeit, valamint valenciai és szicíliai birtokait.³⁶

Antonio – akit a korabeli dokumentumok „lo antich”-ként emlegetnek – valószínűleg még Szicíliában született, de már ifjú korában elhagyta a szigetet. Szicíliai Izabella kíséretéhez tartozott, apródként szolgált az udvarban. Királynéja parancsára 1349-ben elkísérte Szicíliai Leonorát, aki Aragóniában IV. Péter király felesége lett.

Katonai kvalitása és házasságai elsődlegesen meggazdagodását. Lehetőség szerint – csakúgy, mint a felmenői – gazdag és befolyásos családokkal kereste a rokoni kapcsolat kialakításának lehetőségét. Ő is, mint a Vilaragutok általában, részt vett a korona különféle katonai akcióiban a félszigeten és az egész Mediterráneumban. Miután a királyok minden szolgálatot bőven ellentételeztek falvak, földek és címek adományozásával, a nemesség viszonylag hamar nagy mennyiségű birtokra tudott szert tenni. Antonio Vilaragut jó katona volt, könnyen kapcsolatba kerülhetett a király admirálisával, Mateo Mercerral, akinek lánya, Juana [Ana] Mercer lett a második felesége. Juana apja és bátyja halála után sokadmagával megörökölte Olocau birtokjogát, amit férje 1368-ban vásárolt meg a többi örököstől egy nyilvános árverésen. Ezen kívül még Marines, Gátova, Torres és Olla községek megszerzésével növelte apjáról maradt birtokait. Más jogokat és területeket pedig a koronától vásárolt meg. Így jutott hozzá a morisco lakosságú Alaquáshoz, amivel a bíraskodás jogát is megszerezte. Katonai és diplomáciai szolgálatairól, melyeket a szardíniai háborúban, Kasztíliaiban tett, I. János király (1387–1396) megerősítette korábbi birtokaiban, ugyanakkor grófi címet és Xátiva várát adományozta neki, valamint kinevezte tanácsosának és majordomusnak. Emellett egyes birtokain élő lakosoknak vám- és adómentességet is adományozott, de bitófa állítását nem engedélyezte számára.³⁷ A területek megvásárlása nem volt zökkenőmentes. Ennek okán keveredett bele a városban, a nemesség vezető családjai között dúló pártharcokba, szemben állt Mateo Mercer özvegyével, saját anyósával és annak családjával, a Sentlleirekkel. Ugyanakkor az öröklött birtokokkal kapcsolatban – melyik terület kihez tartozik jog szerint – pereskedett másik rokonával, Felipe Boíllal is. Egyébként a család egészen közeli tagjai – Carroza Vilaragut és nagybátyja Berenguer

32 Ő szerepel szerzőként a BTM-ben őrzött kötetben.

33 <http://www.abcgenealogia.com/Carroz00.html>

34 Pedro IV, El Ceremonioso

35 ESQUERDO 2001. 231.

36 L. GÓMEZ 2005. 25-30.

37 L. GÓMEZ 2000. 69-92.

– között is folyt per Albaida és Cabrera birtokáért. 1398-ban halt meg. Végrendeletében összes jogairól és birtokairól megemlékezett, rendelkezett néhány alapítvány ügyében és a temetéséről is, melyet rendkívüli puritanizmus jellemezett. Birtokait szétosztotta fiai között, kivéve Olocaut és környékét. Erre hitbizományt alapított. A hitbizomány (fidei comissium vagy vinculacion) a család javára lekötött és így a forgalomból kivont, oszthatatlan vagyon volt, melyben a vagyon állagát sem megterhelni, sem megosztani nem lehetett. A vagyont az öröklési rend szerint meghatározott személy kezelte, de illő eltartást kellett biztosítania többi családtagja számára.³⁸

Az oklevél szerint az eddig megszerzett és a család kezén lévő birtoknak ez a része elidegeníthetlenné vált és az elsőszülöttség jogán öröklődött tovább. Rendelkezett arról is, hogy egyenes ági fiú hiányában a legidősebb leány legidősebb fia (ha ilyen nincs lánya, majd annak fia) örökölhessen csak. A hitbizomány kedvezményezettje, aki örökölte a birtoktestet, örökölte vele a nevet és a címet is, és attól kezdve nem használhatta többé eredeti nevét, sem családi címerét. A főnemesség a hitbizomány segítségével igyekezett védelmezni birtokait, illetve a családok kihalását megakadályozni. Gazdasági szerepét alig egy évtizede kezdték elemezni spanyol történészek, akik a nemesi előjogok között az egyik legfontosabbnak tartják.³⁹ E „páncélnak” köszönhetően a nemesi birtok megőrződött a család kezén és védve volt a nemesi haszonvételek a közigazgatás vagy a gazdasági konjunktúra változásaival szemben. Nagyobb népszerűsége akkor tett szert ez az intézmény, amikor a nemesség gazdasági és politikai szerepe felívelőben volt. A 15. századra általánossá vált, a 16. században jelentős szerepet kapott, a 17. századtól viszont már szinte csak a kismemesség élt ezzel az eszközzel. A szigorú jogi formák között, 1398-ban létrehozott Antonio de Vilaragut-féle dokumentum Spanyolországban a legkorábbiak közül való.⁴⁰

Az elsőszülöttség jogán Ramón de Vilaragut y Mercer lett Olocau bárója. Az interregnum (1410 – 1412) idején a legerősebb tagja volt családjának, Esquerdo szerint Arnaldo Guillem de Bellera kormányzó halála után, amíg Fernando de Antequerát meg nem választották, kormányzóként Ramón vitte a város ügyeit. V. Alfonz (1416 – 1458) leváltása után is meghagyta e címben és ezen felül 1416-ban – halála előtt egy évvel – kinevezte udvari fővadásznak. 1417-ben bekövetkezett halála után Valenciában a ferencrendiek kápolnájában temették el apja mellé. Címerét nem egyesítette feleségével,⁴¹ megőrizte a hagyományos vörös–ezüst sávokat.⁴² 1410-ben kelt végrendeletében tulajdonképpen megismételte apja rendelkezéseit, melyek alapján fia, Antonio Vilaragut Vilanova, királyi pohárnok lett Olocau és Dos Aguas bárója. A nemesek közötti viszálykodás az ő idejében is folytatódott.⁴³ Még Alfonznak sem állt érdekében megbüntetni a két nagy és befolyásos család vezetőit, mert a valenciai nemzetségek nagy része tevékenyen részt vett a királyság katonai és diplomáciai akcióiban, illetve ők vásárolták meg a pénzzé tehető kiváltságokat. Ezek a bevételek képezték a Kasztília, Szardínia, Szicília ellen

38 CSIZMADIA 1972. 285-286.

39 Többek között: CARRASCO, Adolfo Martínez: Las noblezas de los reinos hispánicos. Modos de integración y conflictos en la segunda mitad del siglo XVI. 1-2. kötet. Madrid, 1999.

40 L. GÓMEZ 2005. 31-33.

A hitbizomány intézménye nálunk sem ismeretlen. Magyarországra osztrák közvetítéssel került, az első itthoni alapítás Pálffy 1653. évi hitbizománya. Törvénybe 1688-ban foglalták, de a 9. tc. csak a főnemesség javára rendelkezett. A középnemesség 1723-tól kapta meg a hitbizomány alapításának lehetőségét.

41 Felipa de Vilanovát vette feleségül, akinek apja IV. Péter egyik bizalmasa volt.

42 ESQUERDO 2001. 272-276.

43 L. GÓMEZ 2001. 269-284. 283-284.

folyó hadjáratok pénzügyi alapjának egy részét. Menlevelet adott Antonionak és Berenguernek, melyben biztosította birtokaikat és büntetlenségüket minden elkövetett vétség alól, kivéve a felségárulást, az eretnokséget, az útonállást és a szodómiát. A menlevél mellett biztosította számukra az elvülést, illetve a felelősségre vonás elhalasztását az itáliai hadjárat végéig.

1446-ban bekövetkezett halála után örököse Ramón Vilaragut Pardo de la Casta, akit fia, Pedro Ramón Vilaragut Carroz követhetett volna, de ő még apja életében meghalt. Ennél fogva a következő örökös az unoka, Alonso Vilaragut lett. Neki is a fia, Juan Vilaragut Sanchis Dalmau lépett az örökébe, de mivel az ő házasságából fiúgyermek nem született, vele megszűnt a férfi ágon való örökösödés. Egyetlen lánya, Francisca Vilaragut, illetve Jorge Sans de Cardona-val kötött házasságából született fia, Juan Vilaragut i Sans de Cardona örökölhette a birtokokat a „lo antich” által meghatározott rend szerint. Az örökség megszerzése azonban nem volt könnyű. Hosszú pereskedés eredményeképpen 1609-ben vehette csak át a nevet, a címet, a birtokokat és a címert is. Édesapja Llanera birtokosa volt, így Juan Vilaragut anyai részről Olocau és Marines, Gátova és Torres bárója, atyja örökében pedig Llaneras, Cayrent és Carbonell hűbérura lett. II. Fülöp idején nevezték ki a Valenciái Királyság nyugati területei lovasságának parancsnokává, és III. Fülöp (1598 – 1621) 1600-ban a királyi udvar belső emberévé tette. Lerma herceg bizalmát és támogatását is élvezte, olyannyira, hogy kíséretében magával vitte Vinarozba, ahol Margarita de Austriát fogadták. 1604-ben Valencia városába nevezték ki helytartónak. Két évvel később pályafutásának csúcára jutott, amikor Lerma herceg közbenjárásával mallorcai alkirály lett, mely az azzal szomszédos szigeteken való fennhatóságot is jelentette.⁴⁴

Az olocaui birtokot nehéz időben szerezte meg Don Juan. A moriszkók⁴⁵ elűzése miatt megcsappant a népesség, legalább 215 család – mind kitűnő földműves és kertész – vándorolt el Olocauból, Marinesből és Gátova területéről. E családok helyébe Mallorcáról telepített át parasztokat, amint erről egy 1610-ben Palma de Mallorcában kelt szerződés tanúskodik,⁴⁶ de ezek a családok számban kisebbek, a helyi mezőgazdasági technikákban járatlanabbak voltak. Nehezítette a földbirtok fenntartását, hasznosítását az elnéptelenedésen kívül a Valencia tartományban is elharapózott nemesi és köznépi banditizmus, melynek szinte lehetetlen volt gátat vetni, s mely akkor – a folyamatos elszegényedés, pénzügyi zűrzavar mellett – egész Spanyolországot sújtotta, akadályozva ezzel a mezőgazdaságot és kereskedelmet egyaránt.⁴⁷ 1601-ben megkereste az akkori helytartó, Villamizar márki, hogy segítsen pacifikálni a királyság déli területeit. III. Fülöphöz való hűségéért kapta jutalmul az alkirályságot. Juant 1610-ben Mallorcán érte a halál. Még 1606-ban kelt végakaratóban a korábbi hitbizományhoz hozzá csatolta atyai örökségének Costera körüli területeit. Hat gyermeke közül az elsőszülött fiú, Alonso Vilaragut i Sans Pardo de la Casta vette át a bárói címet, a birtokot és a vele járó kötelezettségeket.⁴⁸

44 ESQUERDO 2001. 288.

45 A moriszkók (morisco) az Ibériai-félsziget keresztény visszahódítása után a muzulmán hitet elhagyó mór újkeresztények és leszármazottaik voltak. 1492-től fogva folyamatos bizalmatlanság és üldözés volt osztályrészük, ezért a déli területekről (Granada) nagyrészt Valenciába, Murciába menekültek. Ezekben a tartományokban sok spanyol földbirtokos szívesen látta őket a földek bérlőjeként. III. Fülöp 1609-es rendelete végképp kiűzi a moriszkó lakosságot Spanyolországból. A zsidók és moriszkók előzésével Spanyolország elveszítette azt a földműves, kereskedő és kézműves réteget, amely képes lett volna megszervezni a gyarmatokról beáramló nemesfém tőkeként való működtetését.

46 L. GÓMEZ 2002.

47 KAMEN 1991. IX. fejezet.

48 L. GÓMEZ 2005. 35-68.

Alonso, csak úgy mint édesapja, hűségesen szolgálta a királyt. Elődeihez hasonlóan jelentős politikai szerepet vállalt, például 1613 és 1617 között a királyság rendi tanácsában volt tag, 1619-ben felvették a királyság lovagjainak és nemeseinek jegyzékébe, 1625-ben jelentkezett a Calatrava rend⁴⁹ tagjai közé. Itt merült fel először és utoljára gyanú a család származásával szemben, mert a vér tisztaságának igazolásakor úgy vélte az inkvizíció, hogy dédanyja, Magdalena Sanchez Dalmau révén zsidó is.⁵⁰ A felmenők érdemeire való tekintettel eddig kétség sem merült fel a Vilaragutokkal szemben, de ebben a pillanatban a család ellenségeinek és a pártharcokban velük szemben állóknak hasznos volt ez a botrány. Hosszas pereskedés után, melyben Alonso támogatókra is talált – legmagasabb jóakarója maga a spanyol király volt – kimondták, hogy alkalmas a rendbe való felvételre és jóvátételképpen IV. Fülöp az Olocau grófja címet adományozta számára. Ennek ellenére szolgálatait az udvarnál nem vették igénybe. Továbbra is Flandriában harcolt egészen haláláig. Maastrichtnál esett el 1632-ben.⁵¹

Jorge (Jordi) Vilaragut i Castellví, Llanera első márkija, Olocau grófja apjától kritikus pénzügyi helyzetet örökölt. Ez azonban nem lehetett akadálya annak, hogy elődeihez hasonlóan katonai szolgálattal újabb jutalmakra tegyen szert. 1634-ben beiktatták a Montesa⁵² lovagrend tagjai közé. Katonai pályafutását – apja oldalán – a gyalogságnál kezdte, majd a vértések kapitánya lett, később a Valenciái Királyság lovasságának kapitányaként szolgált. Ezeket a szolgálattal jutalmazta a király azzal, hogy Llanera márkijává emelte. Nagy lépés volt a család felemelkedésében, hogy feleségül vehette az özvegy királyné, Marianna bizalmas udvarhölgyét, Inés de Lima Abreu Silva Castro y Sotomayort.

Feleségének családja Portugáliából jött el az 1640-es felkelés idején. A Habsburg–családhoz hű magatartásukért, és mert egyenes ágon a portugál királyi család leszármazottai voltak, nagy becsben álltak az udvarban. Jorge Vilaragut és Inés de Lima egyaránt a királyné környezetében teljesítettek szolgálatot, így találkoztak, az eljegyzés is egy királyi kegy révén vált lehetségessé. A házassági ceremónia a Buen Retiro palotában folyt le. Mind a vőlegény, mind a menyasszony számos kiváltságban és ajándékban részesült.⁵³

Fia és későbbi örököse José Vilaragut Lima i Abreu⁵⁴ 1657. augusztus 21-én látta meg a napvilágot Olocauban és még ugyanez év szeptemberében meg is keresztelték. Keresztszülei unokatestvére és nagynénje (Miguel Alfons Fenollet és Mariana de Vilaragut i Sans) voltak.⁵⁵ Hogy miért nem Valencia városa volt José születési helye, ahol pedig a családnak palotája és személyzete volt, arra magyarázatot ad anyagi helyzetük. Ebben az időben nem számított különlegesnek, ha egy, az udvarhoz közel álló valenciái nemes nem tartózkodott folyamatosan sem Madridban, sem Valenciában. A fővárosban is, és Valenciában is – annak ellenére, hogy

49 A félig katonai, félig vallási rend 1158-ban alakult a mórok elleni küzdelemre, ciszterci szabályok szerint. III. Sándor pápa 1164-ben ismerte el, nagymestere 1487-től a spanyol király.

50 Mindenkinék, aki közhivatalt akart vállalni vagy lovagrendbe jelentkezett az 1496-ban kelt statutum szerint igazolnia kellett, hogy felmenői között nincs „sangre manchada de judios, moros y qualquier otra mala raça”. A gyanúsításhoz ebben az esetben a Sanchez név vezetett, mely az áttért és spanyol nevet felvett zsidó lakosság körében népszerű volt.

51 L. GÓMEZ 2003. 309-312.

52 A Montesa lovagrendet II. Jakab, aragón király alapította 1319-ben, XXII. János pápa jóváhagyásával. Megkapta a feloszlott templomos lovagrend, majd az Alfamai Szent György rend birtokait is.

53 L. GÓMEZ 2005. 138-141.

54 L. GÓMEZ 2005. 155-164.

55 L. GÓMEZ 2005. 142. A keresztségben kapott teljes neve: José Francisco Bernardo Miguel Timoteo Hipolito Imphoriano Vilaragut y Sans Lima i Abreu.

jelentős szerepet játszottak a város közéletében – nagyon költséges volt a megfelelő életvitel fenntartása. Jorge Vilaragutnak pedig, mint tudjuk, komoly pénzügyi nehézségei voltak. Nagy feladatot rótt rá a hitbizományon kívül maradt testvérek és egyéb örökösök életjáradékának biztosítása, úgy, hogy bevételei folyamatosan csökkentek.

José gyermekeveiről semmilyen adattal sem rendelkezünk. Örökségét – apja 1664-ben kelt végrendelete értelmében – csak 20 éves korában vehette át, addig minden, a birtokokkal kapcsolatos döntési jog édesanyját illette. Édesapja halála évében 19 éves volt, és mint minden eddig felsorolt elődje, életét a katonáskodásnak szentelte. 1677-ben, apja halála után egy évvel megindult az eljárás, hogy felvegyék a Montesa rend tagjai közé. A hivatalos út hosszú időt vett igénybe, sok tanút kellett meghallgatni (többek között az udvarból, Valencia városából, Olocauból) és a „vér tisztaságát” is igazolni. Édesanyjának portugáliai származása aggályos mindaddig, amíg portugál eredetű nemesek nem tanúsítják, hogy doña Inéz „az ősi portugál királyi dinasztia” leszármazottja. Július 3-án magára ölthette a Montesa rend ruháját.⁵⁶

Kezdetben Katalóniában szolgált mint a vétesek kapitánya, majd I. Lipót szolgálatába szegődött.⁵⁷ II. Károly seregében ekkor már ezredesi rangban volt. Amint ezt levéltári források és egyéb híradások is bizonyítják, önkéntesnek jelentkezett és részt vett Buda 1686-dik évi ostromában.⁵⁸

Nincs tudomásunk arról, hová, kinek a parancsnoksága alá osztották be, és semmilyen híradás sem szól személyesen róla, azt sem tudjuk, megsebesült-e valamelyik ütközet során, de minden bizonytalanságtól fogva végig részt vett a harci cselekményekben.

Az önkénteseket Lotharingiai Károly nem fogadta egyértelmű lelkesedéssel, bár az ostromban tanúsított vitézségüket elismerte.⁵⁹ Általában azonban meggondolatlan viselkedésükkel, engedelmességhez nem szokott magatartásukkal, egyéni akcióikkal zavart keltettek a reguláris csapatok között. Olyan veszélyesek voltak, elsősorban saját magukra nézve, hogy Károly jobbnak látta letartóztatni korábban már megsebesült vezérüket, Comercy herceget, hogy a további rendbontásnak elejét vegye.⁶⁰

Az első nagyszabású ostromot Lotharingiai Károly eredetileg július 14-én hajnalban akarta megkezdeni, de még előző nap reggel a középső (Sziavus basa) rondella alatt felrobbant a török ellenakna, mely egyúttal megingatta a falakat is. Miután a császári tüzérség megrongálta a török cölöpsort és lehetővé tette a részhez való jutást, a fővezér nem akart időt engedni Abdurrahmannak, hogy a töréseket kijavíttassa, ezért elrendelte a rohamot 13-án estére. Rüdiger von Stahremberg kijelölte a rohamra a Souches–ezred két, illetve a Mansfeld–ezred egy zászlóalját. A támadás vezetésével Souches altábornagyot bízta meg. Hozzájuk csatlakoztak aztán – Lotharingiai Károly kifejezett tilalma ellenére – a spanyol önkéntesek is, több más nemzetbeli önkéntessel együtt. Az este hét órakor három helyen megindított ostrom nem járt sikerrel és nagyon sok életet követelt. A parancsnokok belátták, hogy vissza kell vonni csapataikat. A balul sikerült ostrom mérlege lesújtó volt: az önkéntesekkel együtt 1400 ember halt meg vagy kapott sebet.⁶¹ José Vilaragut

56 L. GÓMEZ 2005. 156-157.

57 L. GÓMEZ 2003. 312.

58 L. GÓMEZ 2005. 201-202. Appendix documental IX és X.; „Al haver asistido voluntario en la expugnacion de Buda el Marques de Llaneras Conde de Olocau” In: Academia poetica 187.; és a már fentebb említett Nuevo Romance (AppH 2269.)

59 Lotharingiai Károly hadinaplója Buda visszafoglalásáról 1686. / Szerk. Kun József. Bp., 1986.

60 SZAKÁLY 1986. XVI-XVII.

61 KÁROLYI-WELLMANN 1936. 256-261.

hősies viselkedéséről Lipót császár is tudomást szerzett és amellet, hogy ezredessé nevezte ki, levelet írt II. Károlynak, melyben meleg szavakkal ajánlotta a király és az anyakirályné kegyeibe a nemes ifjút, felemlegetve felmenőinek a császári ház iránt tanúsított hűségét.⁶²

1688-ban már újra Spanyolországban találjuk, ahol részt vett a franciák elleni háborúban, Orá ostromában és 1689-ben Camprodón visszaszerzésében.

Több adat nem áll rendelkezésünkre. A források alapján annyit tudunk még, hogy 1690. február 20-án örökös hátrahagyása nélkül hunyt el. Ez az amúgy is gazdasági problémákkal küszködő családra még nagyobb terhet rótt. Az 1680 óta zálogban lévő családi birtok sorsa ismét bizonytalanná vált. Újabb jogi viták következtek, amelyek eredményeképpen Margarita Vilaragut, José apai nagynénje foglalhatta el a hitbizományt. Az ő 1691-ben bekövetkezett halálával az Antonio Vilaragut Visconti által alapított, a család kezén majd háromszáz éven át megtartott és gyarapított hitbizomány és cím fiára, Miguel Alfons Fenollet i Sans de Vilaragutra és leszármazottaira szállt.⁶³

A Fenollet család felélesztette és felvirágoztatta a területet és több mint százhetven éven át birtokolta. 1865-ben az akkori gróffal, Pascual de Fenollet y Crespí de Valldaurával Olocou örökváltásági szerződést írt alá, ezzel megszűnt a feudális kötöttségek időszaka és megkezdődött a volt hitbizomány modern kori története.

62 L. GÓMEZ 2005. 155-156.

63 L. GÓMEZ 2003. 313.

Irodalom

APPONYI 1927

Apponyi, Alexander: Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Bd. 4. – München: Jaques Rosenthal Verl.

BUDA EXPUGNATA 1686

Buda expugnata 1686: Europa et Hungaria 1683-1718. A török kiűzésének európai levéltári forrásai. 1-2. Budapest: Budapest Főváros Levéltára.

CSIZMADIA 1972

Magyar állam és jogtörténet. Csizmadia Andor, szerk. Budapest: Tankönyvkiadó.

ESQUERDO 2001 [2002]

Esquerdo, Onofre: Nobiliario Valenciano. 1-2. Prológo, transcripcion y notas por José Martínez Ortiz. Valencia: Generalitat Valenciana. 2001 [2002].

FALLENBÜCHL 1977

Fallenbüchl Zoltán: Spanyolok Magyarországon a 18. században. In *Századok* 111. (6): 1192-1230.

FODOR 2001

Fodor Pál: Az apokaliptikus hagyomány és az „Aranyalma” legendája. A török a 15-16. századi magyar közvéleményben. In *A Szultán és az Aranyalma*. 179-211. Budapest: Balassi Kiadó. [eredetileg megjelent: *Történelmi Szemle* 39. (1997) 21-49.]

FRAKNÓI 1886

Fraknoi Vilmos: XI. Incze pápa és Magyarország felszabadítása a török uralom alól. Budapest: Szent István Társulat.

KAMEN 1991

Kamen, Henry: Spain 1469-1714. A society of conflict. London—New York: Longman.

KARL 1938

Karl K. Lajos: Budavár visszafoglalásának visszhangja a spanyol félszigeten. In *Városi Szemle* 1938. 3.

KÁROLYI 1886

Károlyi Árpád: Buda és Pest visszavívása 1686-ban. Budapest: Székesfőváros háziyomda.

KÁROLYI–WELLMANN 1936

Károlyi Árpád-Wellmann Imre: Buda visszavívása 1868-ban. Budapest: Székesfővárosi háziyomda.

KELÉNYI 1935

Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma. 1683-

1718. (A Fővárosi Nyilvános Könyvtár Budapesti Gyűjteményének bibliográfiai munkálatai 3.) Budapest.

KUN 1986

Lotharingiai Károly hadinaplója Buda visszafoglalásáról 1686.

Kun József szerk. Budapest

L. GÓMEZ 2000

Lloret Gómez de Barreda, Paz: Contribución al estudio de la institución del vínculo. Don Antonio Vilaragut y la vinculación de los estados de Olocau. Saitabi : Revista de la Facultad de Geografía e Historia de la Universidad de Valencia. 50. 69-92.

L. GÓMEZ 2001

Lloret Gómez de Barreda, Paz: El linaje de los Vilaragut y la violencia nobiliaria. Saitabi 51-52. (2001-2002) 269-284.

L. GÓMEZ 2002

Lloret Gómez: Los intentos repobladores del señor de Olocau tras la expulsión de los moriscos. Estudis 28. 345-365.

L. GÓMEZ 2003

Lloret Gómez de Barreda, Paz: El linaje de los Vilaragut en el siglo XVII. Estudis 29. 303-313.

L. GÓMEZ 2005

Lloret Gómez de Barreda, Paz: Ser noble en la València del segle XVII.: El linatge dels Vilaragut. València. (Arxius i Documents 37.)

MATUZ 1990

Matuz József: Az Oszmán Birodalom története. Budapest: Akadémiai Kiadó.

SZAKÁLY 1986

Szakály Ferenc: Önkéntesek Budavár visszavívásánál. In Budavár visszavétele 1686-ban. Egy ismeretlen angol kortárs beszámolója. Faragó Tamás, szerk. IX-XXIII. Budapest : Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. képaláírás

Hanny, Erzsébet

VALENCIAN “DESCENDANT” OF THE KING ATILA THE HUN, AT THE SIEGE OF BUDA (1686)

Among the regular troops there were many volunteers in the multinational army gathered around Buda in 1686. Many nation's sons were there, English, French, Dutch and even descendants of nobles of Spain, Castile, Aragon, Catalonia and Valencia. Many were wounded or died in the siege of 13th July. There was one volunteer from Valencia (Spain), who can be identified. There is a hand-written, paint-decorated volume of a special edition of poems in the collection of Kiscelli Museum of the Historical Museum of Budapest. This is a collection of poems written by Valencian nobles to celebrate taking back Buda. There is a sonnet in this collection which commemorates him.

He called in the panegyric poems Marquis of Llaneras and the count of Olocau, last male child of a noble Valencian family, but his real name was José Vilaragut Lima y Arbeu. The history of the family is not really known even in Valencia, although they played significant role in the history of the royalty.

The Vilaraguts (Vilaguts according to certain certificates) are from Catalonia and according to their genealogy they originated from royal ancestors. They considered the son of King Attila the Hun and Honoria empress to be their ancestors, and based on the Hun-Hungarian relationship legend they also felt relationship with the Hungarian king and the Árpád family. Their coat of arms is eight stripes argent on red base. They could prove their pedigree with certificates from Louis the Pius's time. They have been living in the territory of Valencia since the 14th century.

The Vilaragut men were training with weapons since the early Middle Ages, they attained their aristocratic titles early and usually had extensive, wide spread estates. The family was among those called “rico hombre”, that meant the oldest and most noble family of the crown.

By the time Antonio de Vilaragut y Visconti was born, the family had obtained many titles and wealth. He was one of the most influential member of the family also he founded the entailed estate. Antonio had returned to Aragon from Sicily in the company of the Sicilian Leonor. After his father's death, he inherited the family titles and estates in Valencia and Sicily. The primogeniture he established in the 14th century is one of the first ones. He bought the possessory right of Olocau from the relatives of his wife, this land was the base of the majorat.

The economic and moral decadence which reached Spain at the turn of the 16th-17th century did not reach the wealth of the family, but it did affect the estates. Chasing away the “Moriscos”, the banditry flourished mainly in Valencia and the epidemic decreased the population.

Jorge Vilaragut Castellví had already been born into a heritage in a critical economic situation, in 1632. His military career was going well and he could marry the court lady of the queen.

He was the father of José, born in 1658. The son also considered military service to be the main task. The father and mother were loyal to the Habsburgs. His mother Inés de Lima Abreu, whose family came from Portugal at the time of the rebellion in 1640. He inherited the titles and the estates after his father's death at the age of 19. At the siege of Vienna he was already

serving as colonel in the army of Charles II of Spain. He probably enrolled voluntarily to the imperial army in 1686. Some say Károly himself recommended him to Leopold I. In Buda he was serving under Charles, Duc of Lotharingia He was wounded in the unfortunate siege.

Emperor Leopold I himself admitted his merits in a letter written to Charles and recommended him to the favour of Queen Mariana. We find him back in Spain, in 1688 where he again used his military skills. The estates were partly ruined, partly in debt, and not caring about the land, left that to his sister. He died suddenly in 1690 leaving no descendant behind. The baronial title and the majorat was inherited by the oldest son of his father's sister, Miguel Fenollet. They tried to resettle the estate economically. Olocau was an estate of the Fenollet-Vilaragut family until 1871.

Klement Judit:

NAGYPOLGÁR FAMILIÁK A 19. SZÁZADI PEST-BUDÁN ÉS BUDAPESTEN¹

A nagypolgár fogalma gyakran használt, bevett kategóriának számít a magyar történettudományban, pedig egy nehezen megragadható, és kevesek által körülhatárolt fogalomról van szó. Előljáróban tehát a használt kategória nehézségeit szeretném körbejárni.²

A „nagypolgár – polgár – polgárosodás” fogalmak nem választhatóak el egymástól, hiszen mihez képest „nagy” a nagypolgár és mihez képest „polgár” a polgár. Köztudott, hogy a „polgárosodás” egy jellegzetesen közép-európai kérdés, a francia vagy az angol nyelvből maga a szó is hiányzik. Ám a fogalom „jelentésváltozataiért”, nehezen definiálható voltáért nem csak a nyelvi különbségek okolhatók, hanem sokkal inkább az általa leírt jelenség összetettsége és értelmezési lehetőségének sokfélesége.³ A történeti kutatásokat sokáig az összehasonlítás nézőpontja határozta meg. Miután a történészek részletesen leírták a német, francia vagy az angol polgári társadalom jellegzetességeit, hamar le is vonták a konklúziót arra nézve, hogy melyik fejlettebb melyiknél.⁴ Ez az összehasonlítási nézőpont, vagyis egy modellértékű polgári átalakulás mérceként való feltételezése szülte a német történetírás Sonderweg téziséét, s a magyar történészek is a nyugati mintákkal való összehasonlítás nyomán tekintették elmaradottnak, megrekedtnak polgárosodásunkat, „vékonyerűnek”⁵ polgárságunkat, „csipőficamosnak”⁶ gazdasági fejlődésünket. Az újabb írások azonban már nem a hasonlóságokra és különbségekre koncentrálnak a polgári átalakulás elemzése kapcsán, hanem a sajátosságokra, az egyes társadalmak fejlődésének egyediségére és ezen keresztül való megértésükre.⁷

1 A tanulmány alapja előadásként elhangzott a Budapest Történeti Múzeum „A polgári kultúra változásai Pest-Budán és Budapesten. Családsikerek, sikeres generációk” című konferenciáján, 2006. november 8-án a Magyar Tudomány Ünnepe részeként.

2 A következőkben röviden összefoglalom a nagypolgár fogalomhoz kapcsolódó kérdéseket, amelyeket másutt bővebben kifejtettem már: KLEMENT 2006.

3 GYÁNI 2002. 98-102.

4 A jelenséget találóan írják le Benda Kálmán szavai: „Társadalomtudományunk idegen irodalmon, idegen látásban nevelkedett, és sokáig nem is tudta, merről, hogyan közelítse meg a magyar problémákat. A magyar fejlődést nem értette meg. Múltunkban elsősorban a nyugati vonásokat kereste, s ha nem talált rájuk, véleménye legtöbbször elmarasztaló volt. Nemesgyzer kellett megállapítania, hogy olyan jelenségek, amelyek szomszédaink fejlődésében lényegesek voltak, hozzánk érkeve elhalványodtak, jelentéktelenné zsugorodtak, hogy a Lajtán túl életerős intézmények itt gyakran éppen hogy csak tengették árnyékukat.” BENDA 1941. 335-336.

5 HANÁK 1962a. - Mindemellett természetesen Hanák Péternek nagy érdeme van abban, hogy a polgárosodás mint téma jelen volt (lehetett) a korabeli magyar történetírásban.

6 HANÁK 1962b. 214.

7 Ilyen nézőpontból foglalja össze a bielefeldi eredményeket Jürgen Kocka (KOCKA 2000). De ezt a törekvést példázza Halmos Károly, amikor a magyar polgárosodást (Verbürgerlichung) „nemesedésként” (Veredelung) írja le